

AZ ÉRDEMTELENSÉG ÉS A KITAGADÁS JOGINTÉZMÉNYEINEK RENDEZÉSE MAGYARORSZÁGON A XX. SZÁZAD ELEJÉN

Settlement of the legal institutions of worthlessness and disinheritance in Hungary at the beginning of the 20th century

MAKÁCS ADRIENN*

Absztrakt: Magyarországon a magánjogi kodifikáció más európai országokkal ellentétben még a XX. század elején sem mutatott előrehaladást, hazánk bíróságai továbbra is az utolsó írott jog, Werbőczy István 1514-ben megjelent *Hármaskönyve* szerint látták el tevékenységüket. A számos kodifikációs kísérlet közül kiemelendő Szászy-Schwarz Gusztáv jogtudós századfordulón készült kitűnő öröklési jogi tervezete, amelynek csak töredékével, az érdemtelenység és a kitagadás rendezésével foglalkozik jelen dolgozat.

Kulcsszavak: érdemtelenység, kitagadás, kötelesrész, öröklés, végrendelet, jogtörténet

Abstract: In Hungary, the codification of private law, unlike in other European countries, did not show any significant progress even at the beginning of the 20th century, the courts of our country continued to operate according to the last written law, István Werbőczy's *Tripar-titum* published in 1514. Among the many codification attempts, the excellent draft of inheritance elaborated by the jurist Gusztáv Szászy-Schwarz at the turn of the century is worthy to mention, but this essay only deals with the fragment of this draft, the settlement of unworthiness and disinheritance.

Keywords: unworthiness, disinheritance, reserved portion, inheritance, last will, legal history

Bevezetés

Azt követően két hónappal, hogy Szilágyi Dezső igazságügy-miniszter 1890. február 5. napján megtartott költségvetési beszédében a kodifikációs munkálatok tekintetében irányvonalként szabta az öröklési jog és a családi jog külön történő ren-

* DR. MAKÁCS ADRIENN
IV. évfolyamos levelező tagozatos PhD-hallgató
Miskolci Egyetem ÁJK
Civilisztikai Tudományok Intézete
Polgári Jogi Intézeti Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros
közjegyzőhelyettes
Dr. Gigler Zoltán közjegyzői irodája
1111 Budapest, Karinthy Frigyes út 8.
adrienn.m9@gmail.com

dezésének elkerülését, megbízta Grosschmid Bénit, Králik Lajost, Sipőcz Lászlót, valamint Győry Eleket a teljes családi jogi javaslat kidolgozásával, amely munkálatok következtében a házassági jogról, a gyermekek vallásáról és az állami anyakönyvek vezetéséről szóló törvénycikkek hatályba léptek,¹ azonban a komplett családjogi tervezet sosem emelkedett törvényerőre. A részleges kodifikáció kudarcba fulladása után az újonnan kinevezett igazságügy-miniszter – Erdély Sándor – már a teljes magánjog kodifikációját véve célba új bizottságot nevezett ki a polgári törvénykönyv megszerkesztésére. A jogalkotási folyamat 1895. október 16. napján² vette kezdetét Grosschmid, Sipőcz László, Imling Konrád, Thirring Lajos és Szászy-Schwarz Gusztáv részvételével – utóbbi felelt az öröklési jogi részért. Érdekes megvizsgálnunk közelebbről a magánjog kodifikációjának ezen állomásán a méltán elismert Szászy-Schwarz Gusztáv öröklési jogi tervezetében, majd az annak alapján elkészült öröklési jogi törvényjavaslatokban, beleértve az 1928-ban benyújtott magánjogi javaslatban szabályozott kitagadási és érdemtelen-ségi rendszereket.

1. A kitagadás és az érdemtelenység rendezése Szászy-Schwarz öröklési jogi tervezetében

A bizottsági munka eredményeképpen már 1900-ban közzétételre került a magánjogi kódex első teljes tervezete *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. Első szöveg* elnevezéssel.³ Az öröklési jog a tervezet utolsó, V. részében kapott helyet, az 1794–2043. §§-ig terjedő szakaszokban. Szászy-Schwarz Gusztáv ezt követően 1902-ben jelentette meg az öröklési jogi részhez írt indoklását egységes műben az ági öröklésről és az 1894. évi házassági jogról szóló törvényjavaslat bírálatáról szóló műveivel.⁴

Szászy-Schwarz az érdemtelenység és a kitagadás jogintézményeit különválasztva rendelte szabályozni, eltérően az akkor hatályban lévő Ideiglenes Törvénykezési Szabályoktól, ami még visszautalva a Hármaskönyv rendelkezéseire engedte meg a leszármazók, illetve a szülők kirekesztését a törvényes osztályrészből, és amely kirekesztési okok az érdemtelenység és a kitagadás kevert jogintézményei voltak. Megemlíti Szászy-Schwarz is a tervezet indoklásában,⁵ hogy az érdemteleniséget ugyan a hatályos törvény nem ismeri, azonban a jogintézmény mégsem ismeretlen a magyar jogban, mert a gyakorlat analóg törvényalkalmazás útján meghonosította. Az érdemtelenység tervezetbeli szabályozása és az ahhoz fűzött kommentár egyaránt világos, bárki számára érthető. Szászy-Schwarz kiemelte, hogy azért szükség-

¹ 1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról, 1894. évi XXXII. törvénycikk a gyermekek vallásáról, 1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről.

² MOSCOVITZ Iván: *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. A Jog* 1900/45., 321.

³ *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Első szöveg*. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. könyvkereskedése, 1900.

⁴ SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok*. Budapest, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902.

⁵ SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok...* 401.

ges a kitagadás és az érdemtelenység külön történő szabályozása, mert vannak olyan, a társadalom által is súlyosnak, kirívónak tartott esetek, amikor az érdemtelenek öröklése valóságos „közbotrányt”⁶ okozna, míg a kitagadás körébe vont esetekben teljes mértékben az örökhagyó döntheti el, hogy mennyire sértette az adott cselekmény az ő kegyeletét. Szász-Schwarz szerint hiba volna csak az egyik vagy csak a másik intézmény kizárólagos megtartása, mert a szabályozási körükbe vont cselekmények elválasztása mentén ez nem adna kielégítő megoldást, ugyanis az érdemtelenység inkább a közérdek, míg a kitagadásra okot adó magatartások a magánérdek ellen irányulnak.

Tervezetében a fentiek figyelembevételével a következő esetek elkövetőit minősítette öröklésre érdemtelennek:

„1795. §

Öröklésre érdemtelen:

1. a ki az örökhagyó élete ellen tört;
 2. a ki az örökhagyót szándékkal állandóan képtelenné tette vagy fenyegetés vagy megfélemlítés által jogtalanul rá birta arra vagy megakadályozta abban, hogy végintézkedést tegyen vagy visszavonjon;
 3. a ki az örökhagyó végintézkedése tekintetében az 1878: V. t.-cz. 391–406. §-aiba ütköző valamely büntetendő cselekményt követett el.
- Nem érdemtelen, kinek az örökhagyó megbocsátott.”*

Láthatóan mind a három érdemtelenégi kör kifejezetten bűncselekmények elkövetésével párosul. Az első pont a befejezett vagy megkísérelt emberölésre, a második a testi sértésre és a kényszerítésre, a harmadik pedig visszautalva az akkortájt hatályban lévő Csemegi-kódex rendelkezéseire,⁷ a közokirat- és a magánokirat-hamisításra épülve szabályozta az érdemteleniség jogintézményét. A második és a harmadik pont között az a különbség, hogy míg a második pontban írt cselekmények akaratot bénító erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával, közvetlenül az érdemtelen örökös és az örökhagyó között valósulhattak meg, addig a harmadik pont körébe vont esetekben közvetetten – hamis vagy hamisított közokirat, illetve magánokirat alkalmazásával, tehát erőszak vagy fenyegetés nélkül – jöhetett létre az érdemteleniség.

Valójában már az érdemteleniséget magával hozó fenti cselekmények elkövetésével súlyos bűncselekmények valósultak volna meg, így igaz az, hogy esetükben a közérdek komolyan sérülne. Szász-Schwarz beemelte volna a törvény szövegébe, hogy „Az érdemteleniség hivatalból figyelembe nem vétetik” (1796. §), amely sokkal jobban eleget tesz a jogbiztonság követelményének, mint a hatályos, vagy mint az 1959-től hatályban volt polgári törvénykönyveink, amelyek kimondták, hogy

⁶ SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok...* 404.

⁷ 1878. évi V. törvénycikk XXXII. Fejezet. Okirat hamisítás. Lásd: *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. 1878-ki V. törvénycikk, betűrendes tárgymutatóval. A hivatalos törvénytár hű másolata.* Tettey Nándor és társa, Budapest, 1878, 97–100.

egy örökös érdemteleniségére kinek és mikor van joga hivatkozni, nem pedig direkte azt, hogy azt a bíróság (közjegyző) nem veheti hivatalból figyelembe. Ez utóbbi megoldások ugyanis nem emelik ki az érdemtelenységnek azt a fontos elemét, hogy a jogintézmény nem ipso iure érvényesül.

A kitagadási magatartásokat Szászy-Schwarz tervezete külön bontva szabályozta a lemenőkre, a szülőkre és a házastársra.

A leszármazók kitagadhatóságát a következőképpen rendelte volna szabályozni:

„1976. § A kötelesrész az ivadéktól elvonható:

- 1. ha az örökhagyónak vagy ivadékának vagy házastársának vagy szülőjének élete ellen tört vagy egyéb természetű büntetést vagy súlyos vétséget követett el ellenük;*
- 2. ha az örökhagyót erőszakos módon tettelegesen bántalmazta;*
- 3. ha az örökhagyó iránti tartási kötelezettséget súlyosan megsértette; vagy*
- 4. ha a közérkölciségbe ütköző botrányos életmódot megátalkodva folytat.”*

A kitagadáshoz fűzött indokolás erősen hiányos, az csupán a házastárs kitagadhatóságára ad némi eligazítást. A leszármazók kitagadásának első pontjában az örökhagyó belátására bízta Szászy-Schwarz az örökhagyó sérelmére elkövetett emberölés kísérletének, valamint a meghatározott családtagok ellen megkísérelt vagy befejezett emberölés kitagadással történő szankcionálását. Átfedés látható az érdemteleniségre okot adó magatartások első pontja és ezen első pont között, hiszen az örökhagyó élete elleni kísérleti szakaszban maradt cselekményre az örökhagyó – végintézkedésében kitagadási okként megjelölve – valamint más örökös is – a hagyatéki eljárás során – hivatkozhatna. A meghatározott alanyi kör sérelmére elkövetett egyéb büntettek és súlyos vétségek is elég objektívek, mert a Csemegi-kódex, valamint a bíróság által ilyennek minősített esetek jöhettek itt szóba. Ezzel kapcsolatban a kérdés az, hogy ezeknek a büntetteknek, súlyos vétségeknek az örökös általi elkövetettségét vajon büntetőbíróságnak meg kellett-e jogerős ítéletében állapítania, vagy elég lehetett azok elkövetése is. A kommentár erre nem adott választ. Általánosságban véve abban az esetben, ha ezen fenti cselekményeknek a megvalósulását nem mondja ki bíróság, úgy felmerülhetne a jövőbeli, esetleg alaptalan pereskedések elszaporodása azon belül pedig az elkövetett magatartás bizonyításának nehézsége. Másrészt szem előtt kell tartani, hogy a családon belüli erőszak sokszor családon belül marad az annak kitudódásával járó szégyen, a család belső ügyeinek magánszférában tartása okán vagy a családtag(ok)tól való félelem, esetleg zsarolás miatt. Talán helyesebb, ha a fenti büncselekmények elkövetésével megvalósuló kitagadást bírósági ítélet nélkül is fennállónak fogadjuk el, és a bizonyítási kérdések eldöntését a kitagadás érvénytelenségét tárgyaló bíróságra bizzuk.

A második pont körében testi sértések jöhettek szóba, azonban, ha olyan egészségkárosító hatással járt, hogy amiatt az örökhagyó már nem tudott végintézkedést tenni, módosítani vagy visszavonni, akkor érdemtelenégi okként más is hivatkoz-

hatott rá. A tervezethez készült kommentár szerint⁸ az érdemtelenység a kitagadás-hoz mint kevesebb a többen viszonyban áll, és az érdemtelenység fenti három esete a kitagadási magatartások első pontjába beleértendő, amely megállapítással nem lehet vitatkozni, hiszen azok mind az örökhagyó sérelmére elkövethető bűncselekmények. Fentiek értelmében a végintézkedés közokirat-hamisítással vagy magánokirat-hamisítással létrejött voltára tehát az örökhagyó, valamint más öröklésben érdekelték is hivatkozhattak.

A tartási kötelezettség megsértése körében Szász-Schwarz nem tisztázta részleteit például annak, hogy kell-e és milyen eredménnyel járna, illetve, hogy annak megállapítását bírósági határozathoz köti-e vagy sem, továbbá a közérkölcset sértő magatartás peremeit sem határozta meg a tervezet, illetve az indoklása sem.

Házastársát az örökhagyó Szász-Schwarz tervezete szerint csak olyan cselekmény miatt foszthatta meg örökségétől kötelesrészére is kiterjedően, amely miatt ellene a házasság felbontása lett volna kérhető (1977. §). Kiemelte Szász-Schwarz, hogy a bontópert nem kellett megindítani, hanem elég volt olyan cselekménynek fennállnia, amely miatt a házasság felbontása kérhető lett volna, nem ritka dolog ugyanis, hogy felek a házasság felbontása nélkül csak a tényleges különélésre határozzák el magukat.⁹

A tervezet megoldása első látásra furcsának tűnik, megvizsgálva a házassági bontó okokat pedig számos érdekességet vet fel. Megállapítható, hogy a házastárs kitagadhatósága egyszerre bővebb is és szűkebb is a leszármazók kitagadhatóságánál,¹⁰ ugyanis míg a házasság felbontása az örökhagyó leszármazói, szülői elleni befejezett

⁸ SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok...* 404.

⁹ SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok...* 725.

¹⁰ A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk:

„76. § A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kinek házastársa házasságtörést vagy természet elleni fajtalanságot követ el, avagy tudva, hogy házassága még fennáll, új házasságot köt.

77. § A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kit házastársa szándékosan és jogos ok nélkül elhagyott:

a) ha a házassági életközösséget megbontó házaspár a házastársának elhagyásától számított hat hónap elteltével bírói határozattal az életközösség visszaállítására lett kötelezve, és e határozatnak a bíróilag megszabott határidő alatt igazolatlanul eleget nem tesz;

b) ha a házassági életközösséget megbontó házaspár, kinek tartózkodási helye legalább egy év óta ismeretlen, az életközösségnek egy év alatt leendő visszaállítására bírói hirdetmény útján felhívott és e felhívásnak igazolatlanul eleget nem tesz.

78. § A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kinek házastársa élete ellen tört, vagy a kit házastársa testi épségét avagy egészségét veszélyeztető módon szándékosan súlyosan bántalmazott.

79. § A házasság felbontását kérheti az a házaspár, kinek házastársát a házasság megkötése után halálra vagy legalább öt évi fegyházra vagy börtönre ítélték.

A házasság felbontásának nincs helye, ha a házaspár a büntetett a házasság megkötése előtt követte el és erről házastársának a házasság megkötésekor tudomása volt.

80. § A házasság az egyik házaspár kérelmére felbontható, ha a másik házaspár:

vagy megkísérelt emberölés, illetve az ellenük irányult büntett vagy súlyos vétség miatt nem lehetett volna kitagadni, addig arra hivatkozással viszont igen, hogy börtönbüntetésre ítélték vagy házasságtörést követett el. Az összes bontóindok kapcsán a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk rögzítette, hogy a kereseti jog elenyészik, ha a házastárs a vétkes cselekményt megbocsátotta (82. §), ami azért vet fel aggályt a fenti öröklési jogi rendelkezések vonatkozásában, mert míg a házassági életközösség folytatása nyilvánvalóan ráutaló magatartással megvalósult megbocsátásnak tekinthető, a keresetindítás nélküli kitagadhatóság lehetősége a házasság végéig adott lett volna, amely igazságtalannak tűnik. Ha Szászy-Schwarz ragaszkodott a házastárs kitagadhatóságát a bontó okokhoz igazítani, méltányosabb lett volna legalább a bontás iránti keresetlevél benyújtását megkövetelni, de igazából szerencsésebb lett volna a házasság kitagadhatóságát külön szabályrendszerben megállapítani, figyelembe véve a házassági kapcsolatból adódó specialitásokat. Az örökhagyó iránti tartási kötelezettség súlyos megsértésére hivatkozva sem lehetett volna a tervezet szerint kitagadni a házasságot, azonban ez analógia útján levezethető a házastársi köteleességek szándékos magaviselet általi súlyos megsértéséből [a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk 80. § a) pont].

A kötelesrész elvonását a szülőktől Szászy-Schwarz a leszármazók kitagadásának 1–3. pontjaiban határozta meg (1978. §), tehát a közérkölcstől sértő cselekményt megvalósító szülő nem volt kitagadható erre hivatkozással. Ez a rendelkezés a külföldi korabeli kódexekhez, így pl. a német BGB szabályozásához hasonlatos.

Szászy-Schwarz tervezete is tartalmazta a megbocsátás jogintézményét, mint a kitagadást érvénytelenítő, valamint hatálytalanító hatást (1979. §).

A tervezet szövegét és az ahhoz fűzött kommentárt összevetve Szászy-Schwarz nagyszerűen megragadta az érdemtelenység és a kitagadás jogintézményei közti különbséget és elhatárolásuk pontjait. Valóban, az érdemtelenység úgy viszonyul a kitagadáshoz, mint a semmisség a megtámadhatósághoz vagy a hivatalból üldözendő cselekmények a magánindítványra büntetendőkhöz, és azzal sem lehet vitatkozni, hogy az érdemtelenység esetei nem egyebek, mint minősített kitagadási okok.

Szászy-Schwarz elkészült tervezete a korabeli hazai jogirodalomban számos elismerésben részesült, így például Weinmann Fülöp királyi közjegyző méltatta a tervezet kötelesrészeire vonatkozó szabályozásának tömörségét és egyben érthető, áttekinthető voltát. Emellett Weinmann a kötelesrészből való kitagadás kapcsán felvetette, hogy vajon szükséges-e az a tervezeti rendelkezés, amely szerint kifejezetten meg kell jelölni végintézkedésben a kitagadás okát, ugyanis véleménye sze-

a) a házastársi köteleességeket a 76–78. §-ok esetein kívül szándékos magaviselete által súlyosan megsérti;

b) a házastársak családjához tartozó gyermeket bűncselekmény elkövetésére vagy erkölcstelen életre reábirja vagy reábirni törekszik;

c) erkölcstelen életet megátalkodottan folytat;

d) a házasság megkötése után öt évnél rövidebb tartamu fegyházra vagy börtönre, avagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt fogházra ítéltetett.” <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031.TV>, 2021. április 12.

rint nem indokolt, hogy a család belső viszonyai ilyen módon nyilvánosságra kerüljenek. Nem lehet osztani ezt az álláspontot figyelemmel arra, hogy a kitagadást tartalmazó végrendelet megtámadása esetén bizonyítási kérdések merülnek fel, utólagos pontosításra már nincs mód, ezért elengedhetetlen az indok minél szabatosabb körülírása, a kitagadást megvalósító magatartás konkrét behatárolása annak érdekében, hogy eldönthető lehessen, hogy azt a cselekményt vajon elkövették-e vagy sem.

Misner Ignác budapesti ügyvéd szerint a tervezet öröklési szabályainak szövegezése ellen nemigen lehet kifogást találni, a rendelkezések rövidek, világosak, pontosak és a leszármazók nélkül járó házastársi kötelesrész szívesen fogadott újítása a tervezetnek, hiszen a hatályos ITSZ a gyermektelen örökhagyó özvegye számára kötelesrészt nem biztosít.¹¹

Mángold Ármin ügyvéd a kitagadási és érdemtelenségi okok tervezetbeli elkülönült rendezését üdvözölte, emellett felvetette a kitagadási magatartások egy szakaszban történő rendezését. Mángold a tervezet által szabályozott kitagadási okokat tüzetes vizsgálat alá véve számos észrevételt tett, felvetéseivel észrevehetően a német BGB kitagadási rendelkezéseihez történő igazodást támogatva. Kifogásolhatónak tartotta többek között a leszármazók kitagadásának teljes első pontját, mert véleménye szerint az homályos és ellentmondásos. Elsősorban Mángold szerint az „életre törés” kifejezés az életellenes cselekmények előkészületét is magában foglalja, ám egyéb büntettekkel és vétségekkel való együtt szerepeltetése elhomályosítja az emberölés előkészületi voltára való kiterjesztését. Másodsorban emellett – figyelembe véve azt, hogy a büntető törvénykönyv a vétségek súlyos és nem súlyos osztályozását nem ismeri –, a kitagadási pont szubjektív elemeket tartalmaz, mert egyrészt a kitagadásra okot kereső örökhagyó örökösének bármely sérelmet okozó magatartásában láthat olyan vétkes cselekményt, amely alapján erre a pontra hivatkozva őt kitagadhatja, másrészt pedig a cselekmény által előidézett súlyos sérelem relatív, így az arról döntő bíróságok eltérően mérlegelhetik azt, illetően az örökhagyó számára nincs biztosítéka annak, hogy végintézkedése nem lesz megdönthető. Mindent összevetve Mángoldnak az volt a véleménye, hogy az első kitagadási pont perek sorozatát indítaná el a fentiek okán, ezért helyesebb lenne a súlyos vétség kifejezés helyett a szándékos vétség fogalmát használni vagy pedig a kitagadást megvalósító szándékos vétségeket taxatív felsorolni. Mángold meglátása egyrészt helyes, mert az akkor hatályban volt Csemegi-kódex valóban nem ismerte a vétségek súlyos és enyhe voltát, ezért valóban szerencsésebb lett volna Szász-Schwarznek „súlyos vétség” helyett a „szándékos vétség” fogalmát alkalmaznia – legalább a kommentárban leírtan – még akkor is, ha egyébként a szándéka egyértelműen erre irányult, ezért nem tűnt az fel más, a tervezet rendelkezéseiről véleményt megfogalmazó szakembernek. Mángold álláspontjának az a része, ami szerint az örökhagyó számára bizonytalanságot eredményezhet az első pont alkalmazása, a tervezethez fűzött indoklás azon hiányosságából eredhet, hogy az nem

¹¹ MISNER Ignác: A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének a házastársi és özvegyi öröklést tárgyzó rendelkezései. *Ügyvédek Lapja* 1901/2., 5.

tisztázta azt a nagyon fontos kérdést, hogy a kitagadási okot megvalósító magatartás elkövettségét jogerősen meg kellett-e bíróságnak állapítani vagy elég volt-e annak elkövetése. Az biztos, hogy a szándékos vétségek tételes felsorolása a kitagadási okok közt mindenképpen kerülendő, mert átláthatatlanná tette volna a rendelkezéseket, másrészt pedig azok változása és így a kitagadási rendelkezések gyakori módosítása jogbizonytalanságot eredményezett volna. Mángoldnak azzal a meglátásával sem lehet egyetérteni, hogy az előkészületi emberölés büntetettét elhomályosítja az egyéb büntettekkel és vétségekkel történő együttszerepeltetés, mert a rendelkezés elég egyértelmű, mindenki számára világos, hogy az emberölés előkészületét és kísérletét – a befejezett cselekmény értelemszerűen csak érdemtelenégi ok lehet – foglalja magában.

A német BGB-hez hasonlatosan Mángold javasolta felvenni a kitagadásra okot adó magatartások második pontjába az örökhagyó házastársa ellen erőszakosan elkövetett tetteles bántalmazást is, mert véleménye szerint az elkövetett bántalmazás mindkét esetben egyforma súlyos mérték alá esik: egyrészt az örökös másik felmenője ellen irányul, másrészt az örökhagyó a házastársán elkövetett bántalmat „éppoly súlyosan érzi, mintha az őt magát érte volna”.¹² A javaslattal azért nem lehet egyetérteni, mert a házastárs nem feltétlenül az örökös másik felmenője, de ebben az esetben is módja lenne a másik szülőnek erre a pontra hivatkozva kitagadnia leszármazóját, másrészt pedig a házastárs elleni bántalmazás vétsége vagy éppen büntette a kitagadási magatartások első pontjában megtalálható. Egyébiránt az akkortájt hatályos német BGB csak akkor tette lehetővé a házastárs bántalmazása miatti kitagadást, ha a leszármazó a bántalmazott házastárstól származott.

Javasolta felvenni továbbá Mángold a szülő kitagadhatóságát annak közerkölcsbe ütköző magatartása miatt. Véleménye szerint az a szülő, aki önmagáról és családjáról megfélemlítve erkölcstelen életmódot folytat, megérdemli a vagyonból történő kitagadást, és nem panaszkodhat az őt meg nem illető tisztelet hiányára emiatt. Javasolta a közerkölcsiség kategóriájához illeszteni a kifogásolt életmódnak az örökhagyó akarataiba ütközése kikötését is, mert ha éppenséggel a közerkölcsöt sértő életmód a végrendelkezőnek megfelel, úgy ez nem szolgálhat későbbi kitagadási okként számára. Az valóban támogatható, hogy a kirívóan társadalmi erkölcsellenes magatartást tanúsító szülő részére ne legyen kötelező kötelesrészt juttatni, de talán ennek általános kimondása eltúlzott. Annak a szülőnek, aki például italizik, szerencsejátékot űz, tehát vagyont tékozló életmódot folytat, valóban nem célszerű vagyont adni, hiszen valószínűsíthetően az említett célokra használná fel, azonban ez csak valószínű, ráadásul a tervezet szerint a szülő kötelesrésze az ági vagyonnak a fele lett volna, annak a vagyonnak, amely erről az adott szülőről, vagy annak családjáról háramlott az őt kitagadni szándékozó örökhagyóra. Érdekes, hogy Mángold ennek a kitagadási oknak az esetében nem a német BGB rendelkezéseit helyezte, a német BGB ugyanis nem engedte kitagadni a szülőt erkölcstelen életmódjára hivatkozva. Mángoldnak az a felvetése, hogy feltételül kellett vol-

¹² MÁNGOLD Ármin: A kötelesrész elvonása és korlátozása a magyar polgári törvénykönyv tervezetében. *Jogtudományi Közöny* 1903/19., 159.

na szabni a magatartásnak az örökhagyó akarata ellenére valóságát, mindenképpen támogatható, egyébként a német BGB is így rendelkezett.

A házastárs kitagadhatósága kapcsán Mángold ismét csak a német BGB-hez való fordulást szorgalmazva előadta, hogy a német polgári törvénykönyv csak azon bontóokokat jelöli meg kitagadási okként, amelyek esetében annak fennállása kétségtelenül megállapítható, míg Szász-Schwarz tervezete az összes válóokot kitagadási okként sorolta fel. Mángold szerint az 1894. évi XXXI. törvénycikknek a házasság felbontását tartalmazó 80. § a–d) pontjai¹³ relatívak, a bíróság esetenként dönti el ezek fennállását vagy fenn nem állását.

Hozzá kell ehhez tenni, hogy a német BGB-ben öt házassági bontó ok szerepelt, és egyedül az utolsóra hivatkozva nem lehetett a házastársat kitagadni – mégpedig akkor, ha a házastárs a házasság alatt elmebeteg lett, ez legalább három évig fennállt és emiatt a felek közti lelki kapocs megszűnt, aminek helyreállítására semmi remény nem mutatkozott. Ezen utóbbi bontó ok alapján is kétséget kizáróan megállapítható lett volna a kitagadási ok, mert az eléggé objektív, orvosi dokumentummal igazolható volt a betegség fennállta, az más kérdés, hogy a gondozásra szoruló házastársra tekintettel, méltányosságból nem engedte a német jogalkotó kitagadni a beteg házasfelet. Ez a megoldási javaslat tehát megint csak a német polgári törvénykönyv felé való elkanyarodás szorgalmazása volt.

Katona Mór egyetemi tanár a tervezet érdemtelenségi és kitagadási okainak gyakorlati problémáira hívta fel a figyelmet írásában.¹⁴ Katona szerint míg kitagadás esetén az örökös meg sem szerezheti a hagyatékot, addig érdemtelenség esetén igen, majd az arra való hivatkozást követően vonhatják el az öröklésre érdemtelentől azt. Ezzel azért nem lehet egyetérteni, mert érdemtelenségre való hivatkozás esetén a hagyatékot a hagyatéki eljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező királyi járásbíróság¹⁵ vita esetén örökösödési perre utasította, elfogadás esetén pedig átadta a hagyatékot az érdemtelen személy öröklésből való kiesésének kimondásával,

¹³ „80. § A házasság az egyik házastárs kérelmére felbontható, ha a másik házastárs:
a) a házastársi kötelességeket a 76–78. §-ok esetein kívül szándékos magaviselete által súlyosan megsérti;
b) a házastársak családjához tartozó gyermeket bűncselekmény elkövetésére vagy erkölcstelen életre rábírja vagy rábírt törekszik;
c) erkölcstelen életet megátalkodottan folytat;
d) a házasság megkötése után öt évnél rövidebb tartamu fegyházra vagy börtönre, avagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt fogházra ítéltetett.
Ezen esetekben a házasság csak akkor bontható fel, ha a bíróság a házastársak egyéniségének és életviszonyainak gondos figyelembevételével meggyőződött arról: hogy a felsorolt okok valamelyike következtében a házassági viszony annyira fel van dülve, hogy a felbontást kérvényezőre nézve a további életközösség elviselhetetlenné vált.”

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400031>.TV, 2021. április 12.

¹⁴ KATONA Mór: Az érdemtelenség viszonya a kitagadáshoz. *Jogtudományi Közlemény* 1906/14., 115–117.

¹⁵ 1894. évi XVI. törvénycikk az örökösödési eljárásról 6–7. §§. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400016>.TV, 2021. április 12.

tehát az érdemtelenység tisztázásáig a hagyaték átadása meg sem történt. Katona feleslegesnek nevezte a megbocsátás jogintézményét is. Véleménye szerint az esetek többségében a megbocsátásra már nincs alkalom, mert az örökhagyó evégből nem támadhat fel. Katona véleménye eltúlzottnak tűnik, nem minden esetre igaz. Kétséget kizáróan igaz az örökhagyó élete ellen törés esetére, ekkor már valóban nem tud megbocsátani az elhunyt, de igaz lehet azon hamis, hamisított okirat alkalmazásával megmásított, létrehozott végintézkedések esetében is, amelyek csak az örökhagyó halálát követően derülnek ki. Az érdemtelenégi esetek második pontjára azonban Katona állítása nem igaz, mert ezekben az esetekben a megbocsátás nagyon is életszerű lehet. Szászy-Schwarz tervezetének rendelkezése logikusan alkalmazandó tehát.

2. Az érdemtelenység és a kitagadás szabályozása az 1913-ban benyújtott öröklési jogi törvényjavaslatban

Az elkészített első kodifikációs munka megjelentetését követően a bizottság vezetősége a magánjogi kodifikáció jelentőségére és a szakirodalomban is megjelent felbolydulásra figyelemmel úgy döntött,¹⁶ hogy a tervezet minél tágabb körben történő megvitatását és bírálatát szorgalmazva lehetővé teszi az akár közvetlenül az igazságügyi minisztériumhoz intézett beadványok, akár irodalmi közlések útján történő javaslatok megtételét.

A tekintélyes számú észrevételre és elvi kérdésre tekintettel a bizottság 1904 és 1906 között kilenc kötetből álló kommentárjellegű tanulmányban – az ún. főelőadományban – jelentette meg a kritikai anyaggyűjtés során felmerült kérdésekre, felvetésekre adott álláspontjait, nézeteit. Mindezeket követően az Imling Konrád, Szászy Béla, Sipőcz László, Thirring Lajos, Barna Ignác, Szladits Károly és Bartha Richárd alkotta bizottság¹⁷ által összeállított, a főelőadományban összegyűjtött javaslatokkal módosított tervezetet – amelynek szövegi kidolgozását Szászy-Schwarz nem vállalta¹⁸ – Balogh Jenő igazságügy-miniszter nyújtotta be törvényjavaslatként a képviselőházhoz 1913. október 8. napján.¹⁹ Az öröklési jog a törvényjavaslat IV. részét képezte, a fejezetek címei és az öröklési jogi rész tagoltsága nem változott, de az első szöveghez képest mintegy kétszer annyi szakaszra bővültek a rendelkezések, összesen 464 §-ra. A javaslatként benyújtott örökjogi tervezet érdemtelenégi szabályrendszerében találunk némi eltérést az első tervezet szöve-

¹⁶ *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő főelőadomány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag.* Előterjeszti az igazságügyminisztériumban szervezett állandó bizottság vezetősége. I. kötet. Budapest, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1904, 1–2.

¹⁷ PESTHY Pál: Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. *Pesti Napló* 1928/53., 2.

¹⁸ SÁNDOR István: Szászy-Schwarz Gusztáv munkássága. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* XLVIII. (2011), 175.

¹⁹ *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai.* XXXI. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1914, 392.

géhez képest. A második szöveg a következőképpen rendelte volna szabályozni az érdemtelenység okait:²⁰

„1522. § Méltatlan az öröklésre:

1. aki az örökhagyó élete ellen tört;
2. aki szándékos és jogellenes cselekményével az örökhagyót oly állapotba hozta, amelynél fogva haláláig végintézkedést nem tehetett vagy végintézkedését vissza nem vonhatta;
3. aki az örökhagyót szándékosan és jogellenesen megakadályozta abban, hogy végintézkedést tegyen vagy végintézkedését visszavonja;
4. aki az örökhagyót testi erőszakkal végintézkedés tételére vagy végintézkedésének visszavonására kényszerítette, vagy aki őt csalárd megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel bírta erre;
5. aki az örökhagyó végintézkedése vagy az örökhagyóként feltüntetett végintézkedés tekintetében az okirathamisítás büntettét vagy vétségét követte el;
6. aki az örökhagyó szóbeli végrendeletének létrejötte vagy tartalma tekintetében a hamis tanúzás büntettét követte el;
7. aki az 5. vagy a 6. pontban megjelölt büntetendő cselekmény kísérletét követte el, vagy aki ily büntetendő cselekménynek vagy kísérletének a részese volt.”

Nem változott tehát az első pontban szabályozott „életére tört” kifejezés, de az érdemtelenység érvényesíthetősége sem, minthogy az öröklési jogi tervezet második szövege sem írta elő, hogy arra kinek és meddig lehetne hivatkoznia. Az érdemtelenység érvényesíthetőségének megszabott határideje a javaslatához készített indoklás szerint²¹ veszélyes volna, mert számos érdemtelenégi eset csak jóval az örökhagyó halála után derül ki. Ezzel az indokkal nem lehet egyetérteni és a szabályozási megoldás sem megfelelő, mert valóban előfordulhatnak olyan esetek, amikor sokkal később derül fény az érdemtelen tetre, de ha objektív határidőt nem is, szubjektív időtartamot célszerű lett volna szabni, így például az érdemtelenégi okról való tudomásszerzést követő egy éven belüli igényérvényesítést. Tulajdonképpen a rendelkezések 2., 3. és 4. pontja az első tervezeti szöveg 2. pontjának felelnek meg, a 6. pont újdonság, valamint a fizikai, illetve a pszichikai bántalmazásban való részvétel kivételével a bűnrészes is érdemteleniséggel sújtható lett volna a javaslat szerint. Megmaradtak továbbá a fenyegetéssel és a megtévesztéssel elkövethető érdemtelenégi magatartások is. Megállapítható, hogy az újabb rendelkezések inkább bonyolultabbak lettek, de szigorúbbak nem. A bűnrészesek öröklésre méltatlanságát kívánatos lett volna kiterjeszteni a többi esetre is, mert azokban is legalább akkora valószínűséggel fordulhat elő, mint a magán-, illetve közokirat-hamisítás, valamint a hamis tanúzás eseteiben. Kiemelte a javaslatához készített

²⁰ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XXXI. kötet... 298.

²¹ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XXXIII. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1914, 271.

indoklás, hogy a Szász-Schwarz által megállapított érdemtelenység kifejezést azért cserélte le a második szöveg méltatlanságra, mert a jogalkotó „nem valamely érdemet kíván meg az öröklés pozitív alapjául”,²² hanem bizonyos cselekményeket minősít olyanokká, amelyek elkövetőjüket méltatlanná teszik az öröklésre. Valójában annak, hogy valaki nem érdemli meg a neki járó örökséget vagy méltatlan arra, nincs jelentésbeli különbsége, mindkettő jól fejezi ki a jogintézményt.

A kitagadási magatartásokat az öröklési jogi tervezet második szövege is külön rendelte szabályozni a kötelesrészt jogosultak tekintetében, azonban szemmel látható változás figyelhető meg a rendelkezésekben.

A leszármazók kitagadása a következőképpen szerepelt a második szövegben:

„1788. § Az örökhagyó a kötelesrészt elvonhatja (kitagadás) attól az ivadéktól:

1. aki az örökhagyó ivadékanak vagy házastársának élete ellen tört;
2. aki az örökhagyó vagy ennek házastársa ellen büntettet vagy büntett kísérletét, vagy az örökhagyó ellen szándékosan súlyos vétséget vagy ily vétség büntetendő kísérletét követte el, vagy aki az említett büntetendő cselekményeknek vagy azok kísérletének a részese volt;
3. aki az örökhagyó irányában őt törvénytől fogva terhelő eltartási kötelezettséget szándékosan és súlyosan megsértette;
4. aki az örökhagyót vagy ennek házastársát, aki az ivadéknak felmenő ágbeli rokona, szándékosan és súlyosan tetteleg bántalmazta;
5. aki a közérkölciségbe ütköző botrányos életmódot megátalkodva folytat.”

Érdekes változást figyelhetünk meg az első tervezet szövegéhez képest a kitagadásra okot adó magatartások több pontján is, egyik helyen szigorítva, míg más helyen enyhítve azokat. A javaslat az örökhagyó életére törést már nem szerepeltette külön kitagadási okként, ami számos gondolatot vet fel. Elsősorban kérdésként adódik, hogy vajon az örökhagyó élete elleni büntett, illetve kísérlet a jelen második szöveg 2. pontjába beilleszthetőnek tekintendők-e. Amennyiben igen, úgy felmerül az élet elleni törés kiemelésének feleslegessége a büntettek közül és igaz ez az összes sértetti körre. Amennyiben az élet elleni támadás nem tartozna bele a 2. pontba, és oda az ezen kívüli egyéb bűncselekmények értendők, úgy arra az eredményre jutunk, hogy az örökhagyó életére törés nem kitagadási ok az öröklési tervezet második szövege szerint, így arra az örökhagyó végintézkedésben nem tudott volna hivatkozni, csak örökősei a hagyatéki eljárás során érdemteleniségként. Az örökhagyó szülei ellen elkövethető bűncselekményekhez már nem kapcsolt volna kitagadást a második szöveg, tehát e körben enyhültek a rendelkezések. A bűncselekmények kísérlete és az azokban való részesség is bekerült a javaslat szövegébe, valamint a tartási kötelezettség megszegése körében is rögzítették, hogy csak a törvényen alapuló tartások jöhetnek szóba. A kötelesrészt jogosult által elkövethe-

²² Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XXXIII. kötet... 270.

tő „súlyos vétség” és „súlyosan megsértett” tartási kötelezettség kiegészült a bizottsági tárgyalásokon preferált szándékosság elemével, meghagyva a korábbi fogalmat, így tulajdonképpen nem változott e körben a szabályozás. A német BGB-hez való közeledés figyelhető meg a javaslat szövegének 4. pontjában azzal, hogy az örökhagyó házastársa ellen elkövethető minősített bántalmazás csak akkor járt volna kitagadási lehetőséggel, ha a sértett az elkövető örökösnek szülője vagy egyéb felmenője. A közerkölcsiségbe ütköző kitagadási magatartás rendezése a korábbi bizottsági javaslatnak részben eleget téve annyiban változott, hogy az öröklési jogi javaslatba felvették azt, hogy az ilyen magatartáson alapult kitagadás hatálytalanná válik, amennyiben az ivadék az örökhagyó halála idején az erkölcsstelen életmóddal tartósan felhagyott (1790. §). A közerkölcsiségbe ütköző botrányos életmód a szöveghez készített kommentár szerint²³ csak akkor képezhet kitagadási okot, ha pazarlással kapcsolatos. Ezzel a megállapítással a szóban forgó kitagadási kategória ha lehet, még homályosabbá vált, mert például a prostitúció folytatása, a csavargás vagy egyéb, megbotránykozást keltő viselkedésformák nem járnak pazarlással, mégis egyet lehet abban érteni, hogy ezek minden bizonnyal beletartoznak ebbe a kitagadási kategóriába.

Az örökhagyó szüleinek kitagadhatósága az első tervezeti szöveghez képest szűkült:

„1789. §. Az örökhagyó kitagadhatja szülőjét, aki az 1788. § 1–3. pontjaiban meghatározott cselekmények valamelyikét követte el.”²⁴

A második öröklési jogi tervezet szövege értelmében szüleit az örökhagyó immár akkor sem tagadhatta volna ki kötelesrészükből, ha őt vagy házastársát szándékosan és súlyosan fizikailag bántalmazták volna, amely érdekes eredménnyel járt volna. A bizottság korábbi álláspontja szerint ugyanis helytelen lenne, ha a gyermek kitagadhatná szülőjét arra hivatkozva, hogy az kiskorában fenytési céllal megverte, ezért megállapították az első tervezeti szöveg ezirányú módosítását. A második szöveg emellett az örökhagyó házastársának súlyos fizikai bántalmazását a kitagadhatóság szankciója nélkül engedte volna meg a szülőknek, amely érthetetlen, nem egyezett a jogalkotói szándékkal az – a kommentár magyarázatának hiányában – feltételezhetően nagy valószínűséggel technikai, szerkesztési hiba lehetett.

A túlélő házastárs kitagadhatósága a korábbi tervezeti szöveghez és a bizottsági tárgyalásokhoz képest váratlan fordulatot vett, mert a kötelesrésze jogosult házastárs a tervezet második szövege szerint tulajdonképpen nem volt kitagadható:

„1836. §. Ha a feleség férjével szemben olyan magaviselet tanúsított, amely miatt a szülő gyermekét kitagadhatja, a férj az özvegyi kötelesrészt az 1790. és az 1791. § szabályainak megfelelő alkalmazásával a szükséges eltartásra szoríthatja.”

²³ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XXXIII. kötet... 388.

²⁴ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XXXI. kötet... 352.

Az özvegyasszony korábbi társadalmi helyzete és életszínvonala változhatott volna meg tehát, ha őt férje érvényesen, végrendeletbe foglalva kitagadta.

3. Az érdemtelenység és a kitagadás szabályai a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének harmadik szövegében

A javaslatként benyújtott törvényszöveg megvitatására a képviselőház ötven tagú különbizottságot választott, amelynek elnöke id. Erdély Sándor, főelőadója pedig Nagy Ferenc volt.²⁵ A bizottság részletes, változtatásokkal teli jelentését (a 1192. számú irományt) a képviselőház 1915. évi május hó 5. napján tartott ülésén terjesztette elő.²⁶

Az öröklési jog a leendő polgári törvénykönyv szövegének harmadik hivatalos változatában is a negyedik részben kapott helyet. A kötelesrészre vonatkozó rendelkezések semmit sem változtak a korábbiakhoz képest, ahogyan az érdemtelenység szabályozása sem, csupán kifejezésbeli pontosításokat figyelhetünk meg az 5. és a 7. pontban.²⁷ A 2. érdemtelenégi pont kapcsán konkrétan kimondta a bizottság,²⁸ hogy annak megvalósulásához nem szükséges a megjelölt állapot előidézésére irányzott speciális szándék (*dolus specialis*), elegendő az is, ha a végintézkedés tételére vagy visszavonására való képtelenség az örökös szándékos és jogellenes cselekményének eredménye.

²⁵ Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslatáról. *Magyar Jogászegyleti Értekezések* XX/98. füzet, Budapest, Franklin-Társulat bizománya, 1928, 5.

²⁶ MÁDL Ferenc: Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény – a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében. *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi – Történeti Tudományok Osztályának közleményei* X/1–2., Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 64.

²⁷ „1525. §. Méltatlan az öröklésre:

1. aki az örökhagyó élete ellen tört;
2. aki szándékos és jogellenes cselekményével az örökhagyót oly állapotba hozta, amely-nél fogva haláláig végintézkedést nem tehetett vagy végintézkedését vissza nem vonhatta;
3. aki az örökhagyót szándékosan és jogellenesen megakadályozta abban, hogy végintézkedést tegyen vagy végintézkedését visszavonja;
4. aki az örökhagyót testi erőszakkal végintézkedés tételére vagy végintézkedésének visszavonására kényszerítette, vagy aki őt csalárd megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel bírta erre;
5. aki az örökhagyó végintézkedése vagy az örökhagyótól származónak feltüntetett végintézkedés tekintetében az okirathamisítás büntettét vagy vétségét követte el;
6. aki az örökhagyó szóbeli végrendeletének létrejötté vagy tartalma tekintetében a hamis tanuzás büntettét követte el;
7. aki az 5. vagy a 6. pontban megjelölt *bűncselekmény* kísérletét követte el, vagy aki ily bűncselekménynek vagy kísérletének a részese volt.” Lásd: *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai*. XLVIII. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1915, 549.

²⁸ *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai*. XLVIII. kötet... 202.

A kitagadás okai egy magatartással kibővültek a korábbi rendelkezéshez képest, amely így mindhárom örökös kör esetében a kitagadás lehetőségének kiterjesztésével járt volna:

„1793. §

Az örökhagyó a kötelesrészt elvonhatja (kitagadás) attól az ivadéktól:

1. aki az örökhagyó ivadékának vagy házastársának élete ellen tört;
2. aki az örökhagyó vagy ennek házastársa ellen büntettet vagy büntett kísérletét, vagy az örökhagyó ellen szándékosan súlyos vétséget vagy ily vétség büntetendő kísérletét követte el, vagy aki az említett bűncselekményeknek vagy azok kísérletének a részese volt;
3. aki az örökhagyó irányában őt törvéynél fogva terhelő eltartási kötelezettséget szándékosan és súlyosan megsértette;
4. aki az örökhagyót szándékosan és súlyosan tetteleg bántalmazta, vagy tette ezt az örökhagyó házastársa ellen, aki felmenő ágon rokona;
5. aki a közerkölcsiségbe ütköző botrányos életmódot megátalkodva folytat;
6. aki hazaárulást követett el.”

A 2. pont kapcsán fontos hiányt pótol a bizottság. A kommentárban rögzítette,²⁹ hogy a fent említett bűncselekmények fennállását nem szükséges büntetőbírói ítéletnek kimondania. Mindenképpen elengedhetetlen a bírói ítélet léte vagy nem léte szükségességének kimondása a jogbiztonság érdekében. Az 1. pontban meghatározott élet ellen törés és a 4. pontban szereplő súlyos testi sértés fennállásának vagy fenn nem állásának esetében azonban továbbra sem találunk semmilyen támpontot. Általánosságban véve tulajdonképpen a büntetőjogi kategóriák kapcsán ugyanaz a kulcskérdés merül fel: szükséges-e azokat bíróságnak vagy más hatóságnak megállapítania? Amennyiben igen, a szabályozás és annak alkalmazása egyértelmű. Amennyiben nem, úgy fontos bizonyítási kérdések merülnek fel a végrendelet megtámadását követő perben. Érdekes kevertséggel a javaslat kommentárja a kérdést nyitva hagyta két büntetőjogi kategóriában is, de még a tartási kötelezettség megszegése esetében is és egyedül a 2. pont vonatkozásában adott egyértelmű útmutatást. Figyelemmel a kitagadás személyes jellegére és a családon belüli erőszak jellemzőire, a fenti cselekmények elkövetését igazoló ítélet vagy határozat megkövetelése sok esetben teljesen ellehetetlenítené a kitagadást, vagyis az örökhagyó végrendelezési szabadságának érvényesülését.

Az első világháború kirobbanásának hatása érezhető a hazaárulás kitagadással való szankcionálhatóságában, amely mindhárom kötelesrészre jogosulti kört érintette.³⁰ A bizottság szerint a kitagadási ok bevezetése megfelelné régi jogunk szel-

²⁹ Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai. XLVIII. kötet... 231.

³⁰ „1794. § Az örökhagyó kitagadhatja szülőjét, aki az 1793. §. 1–3. és 6. pontjában meghatározott cselekmények valamelyikét követte el.”

„1836. § Ha a feleség férjével szemben olyan magaviseletet tanúsított, amely miatt a szülő gyermekét kitagadhatja, a férj az özvegyi kötelesrészt az 1795. és az 1796. §. sza-

lemének, valamint a hazaárulást függetleníteni kell annak büntetőjogi meghatározásától tekintettel arra, hogy „háború idején oly cselekményeknek is megvan a hazaáruló jellegük, amelyeket nem lehet előre a felségsértés és hűtlenség szűk kategóriáiba besorítani”.³¹ Azzal nem igazán lehet egyetérteni, hogy a hazaáruló kötelesrészt jogosult kitagadása igazodna a korábbi jogunkhoz, mert az sem a kötelesrészt és a kitagadást bevezető Optk.-ban, sem Teleszky István tervezetében, de még a Tripartitumban sem volt olvasható, egyedül 900 évvel korábban Szent István második dekrétuma rendelkezett a felségsértők és hazaárulók vagyonának elkobzásáról.³²

Annak ellenére, hogy még maga Szászy-Schwarz is ösztönzőleg gondolt az első világháború bekövetkeztére a magánjogi kodifikációs folyamatok terén,³³ az mégis megíúsította a törvényjavaslat törvényőre emelkedését.

4. Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat törvényes öröklési szabályai, valamint az érdemtelenység és a kitagadás jogintézményeinek rendezése

Nagyrészt Szászy-Schwarz Gusztáv kitartó ösztönzésének köszönhetően³⁴ a háború alatt sem szakadtak meg a magánjogi kodifikációs munkálatok, és a Szászy-Schwarz, valamint Szladits Károly alkotta új különbizottság tüzetes vizsgálat alá vette a képviselőház ötven tagú különbizottsága által átalakított törvényjavaslat szövegét. Az új bizottság tervei között szerepelt a javaslat szövegének érthetőbbé, világosabbá tétele és annak a német polgári törvénykönyvtől történő elmozdítása. A kodifikáci-

bályainak megfelelő alkalmazásával a szűkös eltartásra szoríthatja.” Lásd: *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai*. XLVIII. kötet... 603. és 611.

³¹ *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai*. XLVIII. kötet... 232.

³² „Szent István király dekrétomainak második könyve 35. FEJEZET. A királyok adományairól és a tulajdon javak bírásáról.

Hajoltunk a tanács egyakaró kérelmére, hogy ki-ki ura legyen az ő tulajdonának, szinte úgy a király adományainak is, míg él; kivéve a püspökséghez vagy ispánsághoz tartozandókat.

1. §. És az ő halála után fiai hasonló urasággal bírják örökségöket.

2. §. És senki semmi vétek okáért kárvallást az ő javaiban ne szenvedjen, hanem ha a király életére tör, vagy országárulást követ el, vagy idegen földre szökik.

3. §. Akkor a királyra szálljanak javai, őt magát pedig itéljék meg, de ártatlan fiainak bántások ne legyen.”

<https://mek.oszk.hu/01300/01396/html/01.htm>, 2021. április 12.

³³ SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: A polgári törvénykönyv és a háború. *Jogtudományi Közöny* 1916/22., 195.

³⁴ Lásd: SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: A polgári törvénykönyv és a háború... 193–195., Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslatáról... 6–7., Törvényszéki csarnok. Magyar jogtudós előadása Lipcsében. *Budapesti Hirlap* 1917/265., 12., Szemle. Belföld. *Jogtudományi Közöny* 1915/50., 506. valamint Igazságszolgáltatás. Magyar egyetemi tanár előadása Bécsben. *Az Ujság* 1917/79., 10.

ós folyamatok azonban a háború utáni események és Szászy-Schwarz 1920-ban bekövetkezett halála okán mégis abbamaradtak.

Az első világháború utáni zűrzavaros helyzet után 1922-re állt össze az új kodifikációs bizottság Szászy Béla igazságügyi államtitkár vezetésével. A bizottság többévi munkájának eredményeként Pesthy Pál igazságügy-miniszter 1928. március 1-jén az Országgyűlés elé terjesztette Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Javaslatát (Mtj.),³⁵ amelynek kidolgozásában Szászy Béla, Térffy Gyula, Puria László, Gabona Lajos, Szűts Kálmán, Nizsalovszky Endre, Fodor Ármin, Kuncz Ödön, Thury Sándor, Szladits Károly, Bartha Richárd, Nyulászy János, Sichermann Bernát és Vladár Gábor vettek részt.³⁶

Ahogy a korábbi javaslatokban is, a felsőház elé 500. számon beterjesztett törvényjavaslatnak szintén a negyedik részében találjuk meg az öröklési jogra vonatkozó rendelkezéseket, 405 szakaszba szedve.

A kötelesrész szabályai az új javaslatban lényeges átalakításon estek át: mellett, hogy a rendelkezések a korábbi szövegekhez képest rövidebbek és így valóban átláthatóbbak, logikusabban felépítettek lettek, az Mtj. már nem kívánt kötelesrészt biztosítani az örökhagyók özvegyeinek. Az érdemtelenység és a kitagadás szabályozásában is változások történtek a korábbi rendelkezésekhez képest.

Az érdemtelenység esetei az Mtj. szerint a következőképpen nyertek volna szabályozást:

„1770. § Méltatlan az öröklésre:

- 1. aki az örökhagyó életére tört;*
- 2. aki az örökhagyót szándékosan és jogellenesen oly állapotba hozta, amelynek következtében többé végintézkedést nem tehetett vagy végintézkedését vissza nem vonhatta;*
- 3. aki az örökhagyót szándékosan megakadályozta vagy csalárd megtévesztéssel vagy jogellenes fenyegetéssel reábirta, hogy végintézkedést tegyen vagy végintézkedését visszavonja;*
- 4. aki az örökhagyótól származó vagy neki tulajdonított végintézkedés tekintetében az okirathamisítás vagy a szándékos hamis tanuzás bűncselekményét követte el;*
- 5. aki a végből, hogy örököljön, nem az örökhagyónak, hanem más oly személynek életére tört, akinek halálától öröklése függött, és erről a cselekményről vagy elkövetőjéről az örökhagyó – haláláig – nem tudott vagy tudott ugyan, de oly állapotban volt, hogy többé végintézkedést nem tehetett vagy végintézkedését vissza nem vonhatta; ez a méltatlanság azonban csak arra az öröklésre terjed ki, amely a sértett halálától függött.*

³⁵ SZLADITS Károly: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny* 1928/6., 49.

³⁶ Magyarország tizennégy legkitűnőbb jogásza készítette évek óta a magyar magánjog törvénykönyvét. *Ujság* 1928/50., 4.

Házastársának hagyatékában öröklésre méltatlan az a házastárs, aki tudja, hogy házassága még fennáll, új házasságot kötött.”³⁷

Első olvasatra nem tűnik fel lényegi változtatás a szövegen, valójában azonban minden egyes korábbi érdemtelenégi ponton módosított a bizottság. A korábbi 3. és 4. pontok összevonásra kerültek az Mtj. 1770. § 3. pontjában azzal, hogy a testi erőszakkal történő végintézkedés tételére vagy visszavonására irányuló örökös cselekmény kikerült a szövegből. Ez azzal a furcsa eredménnyel járt volna a javaslat törvényerőre emelkedésével, hogy a testi sértéssel, fizikai bántalommal végrendelet tételére, illetve visszavonására való kényszerítés nem valósított volna meg érdemteleniséget. A testi erőszakkal történő előbbi eredmény kikényszerítése ugyanis nem azonos a 2. pontban írt „állapottal”, mert az a „többé” szó alkalmazásával végleges állapotba helyezést jelentett. A 3. pontban írt szándékos megakadályozás esete pedig az örökhagyói passzivitás eredményét jelentette, de az örökhagyói aktív cselekvést az Mtj. csak megtevesztéssel, illetve fenyegetéssel történt örökös cselekmény esetében sújtotta volna érdemteleniséggel. Előbbiek mellett az Mtj. már nem kapcsolt volna érdemteleniséget sem kísérlethez, sem bűnrészesi cselekményhez. Új elemként került volna a szabályozásba az 5. pont, amely alapvetően kitagadási magatartás, de kitagadást tartalmazó végrendelet nélkül bármely örökös hivatkozhatott volna rá. Szintén új érdemtelenégi ok lett volna a rosszhiszeműen kettős házasságra lépő házastársi magatartás, illetve elrejtve találunk még egy házastárs által megvalósítható érdemtelenégi okot a javaslat 1823. §-ában:

„Özvegyi jogra – az öröklésre méltatlanság egyéb esetein felül – méltatlan az özvegy akkor is, ha férjétől halálakor különválva élt és oly magaviseletet tanúsított, amely miatt eltartást sem követelhetne férjétől. Megbocsátással ez a méltatlanság is megszűnik.”

Alföldy Dezső curiai bíró bírálta az Mtj. fenti, 1823. §-át, mert véleménye szerint nem összeegyeztethető a méltányossággal, hogy azt a különváltan élő nőt se illesse özvegyi jog, akinek különélésére vétkes magatartásával a férje szolgáltat okot.³⁸ Alföldy szerint helyesebb lett volna akként fogalmazni, hogy az özveget, aki férjétől halálakor különváltan élt, csak abban az esetben illeti özvegyi jog, ha igazolja, hogy a különválásra a férje szolgáltatott okot. Az észrevétellel azért lehet egyetérteni, mert a javaslat valóban általánosít, és noha a házassági jogról szóló törvény szerint vétkességi alapon a házasság az egyik házaspár kérelmére felbontható, nem feltétlenül kerül sor minden esetben válásra vagy a válókereset benyújtására. Amennyiben például a jogos ok nélkül elhagyott özvegyasszonyok vagy bármilyen

³⁷ 500. szám. Törvényjavaslat. Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés képviselőházának irományai. VIII. kötet. Budapest, Váci kir. országos fegyintézet könyvnyomdája, 1928, 468.

³⁸ ALFÖLDY Dezső: Észrevételek a Magyar Magánjogi Törvénykönyv Javaslatának az ági öröklést, özvegyi jogot és kötelesrészt szabályozó részeihez. *Jogtudományi Közlöny* 1930/19., 173.

más érthető okból külön élő, különböző indok miatt elválni nem tudók új élet folytatása reményében szerelmi viszonyba bonyolódtak volna, a javaslat szerint érdemtelennek számítottak volna az özvegyi jogra.

Az Mtj.-beli házastársi érdemtelenséggel kapcsolatban Teller Miksa fogalmazott meg kritikát. Véleménye szerint a javaslat a 161. §. és 1785. §-aival³⁹ „nemcsak kitágítja a házastárs érdemtelenségének területét, hanem az érdemtelenség új területeit nyitja meg, a nélkül, hogy erre szükség volna”.⁴⁰

Az Mtj. 161. §-ának kapcsán teljes mértékben egyet lehet érteni Teller véleményével, miszerint ez az újítás a közszerzemény fogalmával nem egyeztethető össze, mert az a házastárs vagyona, és így akár azt is kijelenthetné a jogalkotó, hogy aki házastársának életére tör, annak egész vagyonát el kell kobozni. Valóban, az élet ellen törő fél közszerzeménye a saját vagyona, érdemtelen a másik fél közszerzeményének megszerzésére, jóllehet, saját vagyonára fogalmilag kizártan nem. Az érdemtelenség öröklési jogi kategória, a közszerzemény pedig a házasság közös szerzéséből, az együttélésükből eredő, azon alapuló házassági vagyoni joghoz kapcsolódó intézmény. A korábbi bírói gyakorlat is ellentétes álláspontot képviselt az Mtj. ide vonatkozó szakaszával szemben, hiszen a Kúria szerint a közszerzemény a kitagadást vagy érdemtelenséget megvalósító felet is megillető jog, az tőle ilyen címen el nem vonható.⁴¹

Azzal kapcsolatban, amit Teller az Mtj. 1785. §-áról mond, nem lehet mindenben osztozni. Teller érdemtelenségi kategóriának nevezi az 1785. §-t, ámde az az öröklésből történő kiesés egyik speciális, házastársak esetén alkalmazható fajtája az érdemtelenség, a lemondás, a kitagadás, a visszautasítás, valamint az örökhagyó előtti elhalálozás kategóriái mellett.⁴² Így volt ez Szász-Schwarz első tervezeté-

³⁹ „161. § Közszerzeményt nem követelhet az a házastárs, aki házastársának életére tört. Ellenkező kikötés semmis.”

„1785. § Törvényes öröklés nem illeti a házastársat, ha az örökhagyó – halála idejében – a házasság felbontását kérhette és eziránt vagy az ágytól és asztaltól való elválasztás iránt a keresetet megindította vagy erre megbízást adott.”

⁴⁰ TELLER Miksa: A hitvestárs érdemtelensége. *Jogtudományi Közlöny* 1928/17., 159.

⁴¹ 4947/1914., 4499/1922. SZLADITS Károly – FÜRST László (szerk.): *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*. I. kötet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1935, 268. és 4658/1915. TÉRFY Gyula (szerk.): *Grill-féle új döntvénytár*. XVII. kötet. 1916–1924. Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927, 163.

⁴² „1769. § Nem örökölhét és ennél fogva épúgy, mint az, aki nem éli túl az örökhagyót, kiesik az őt különben megillető öröklésből:

1. aki az öröklés megnyíltakor általában vagy az öröklés tárgya tekintetében jogok szerzésére a törvény szerint képtelen;
2. aki az öröklésre méltatlan;
3. aki vagy akire kihatóan más lemondott az öröklésről, abban a részben, amelyre a lemondás kiterjed;
4. akit az örökhagyó az öröklésből kirekesztett, abban a részben, amelyre a kirekesztés vonatkozik;

ben⁴³ és az 1915. évi javaslatban,⁴⁴ de így rendezte az 1959. évi Polgári törvénykönyv (601. §) és rendezi hatályos Polgári törvénykönyvünk (7:62. §) is. Ennélfogva nem lehet azzal egyetérteni, hogy az Mtj. 1785. §-a lényegesen kiterjesztené a házastárs érdemteleniségét, merthogy az nem azt szabályozta.

Azzal azonban fontos és érdekes kérdésre hívta fel a figyelmet Teller, hogy könnyen igazságtalansághoz vezethet a bontóper megindításához, illetve az arra történő megbízás adásához érdemteleniséget – jelen esetben inkább kiesést – kapcsolni. Teller szerint sokszor abbamarad a bontóper például a felek kibékülése okán, és felmerülhet az az eset is, hogy a bontókeresetet a túlélő házastárs adta be és az örökhagyó csak viszontkeresetet indított ellene. Az biztos, hogy komoly visszaélésre adhatott volna okot, ha csupán egy ügyvédi megbízás adásával már öröklésből kiesettnek nyilvánítana a törvény állampolgárokat, ez a szabály tehát nem kellően átgondolt. Emellett persze előfordulhatnak olyan esetek is, amikor komoly indok vezet a házasság felbontásának megindítására és az örökhagyó a tárgyalás kitűzését már nem élhette meg. Ekkor az örökösöknek lehetőséget kell adni a vétke házastárs elleni perben történő bizonyításra, de egy ügyvédi megbízás aláírása még nem feltétlen jelent komoly válási szándékot is, úgy, hogy ráadásul a kötelesrészre nem jogosult házastársat végrendelettel bármikor mellőzni engedte volna a hagyatékából az Mtj.

A viszontkereset kapcsán annyit lehet hozzáfűzni Teller gondolatmenetéhez, hogy a túlélő házastárs által benyújtott kereset esetében a válni kívánó házaspár komolyan számíthatott a kereset benyújtásakor az öröklésből történő kiesésére is. A kitagadás eseteit az Mtj. a következőképpen határozta meg a leszármazók és a szülők esetében:⁴⁵

„2010. § Az örökhagyó ivadékatól a kötelesrészt elvonhatja – ivadékat kitagadhatja – ha az ivadék:

- 1. az örökhagyónak, az örökhagyó ivadékanak, házastársának vagy szülőjének életére tört vagy sérelmükre egyéb súlyos bűncselekményt követett el;*
- 2. az örökhagyót vagy az örökhagyó házastársát vagy szülőjét szándékosan súlyos tettleges bántalommal illette;*

5. aki az örökséget vagy a hagyományt visszaautasította, arra az öröklésre nézve, amelyre a visszaautasítás vonatkozik.”

⁴³ „1817. §. Házastársi (1805. §), valamint özvegyi öröklésnek (1816. §.) nincs helye:

1. ha a házasság semmis volt vagy megtámadható volt és megtámadtatott;
2. ha a házasság felbontása vagy az ágytól és asztaltól való elválás ítéletileg kimondatott;
3. ha az örökhagyó halálakor a felbontást vagy az ágytól és asztaltól való elválasztást házastársának egyedül vétke miatt nyilvánítása mellett kérhette és ez iránt a keresetet megindította.”

⁴⁴ „1534. § Ha ivadék nincs, az örökhagyó házastársa a törvényes örökös. A házastárs nem törvényes örökös, ha az örökhagyó, halála idejében, házastársának egyedül vétke miatt nyilvánítása mellett a házasság felbontását vagy az ágytól és asztaltól való elválasztást kérhette és a keresetet évégett megindította.”

⁴⁵ 500. szám. Törvényjavaslat... 524.

3. az örökhagyó irányában fennálló törvényes eltartási kötelezettségét súlyosan megsértette;

4. megátalkodottan becsstelen vagy erkölcstelen életmódot folytat; vagy

5. hazaárulást követett el.

E §. 2. pontjának alkalmazásában az örökhagyónak csak oly házastársát lehet figyelembe venni, aki elődje a kitagadott ivadéknak.

2011. §. Az örökhagyó kitagadhatja szülőjét az előbbi § 1., 3., 4. és 5. pontjában meghatározott okból.”

A kitagadási okok Mtj.-beli rendezése egyaránt emlékeztetnek Szász-Schwarz 1902-ben megjelent tervezetére és a német BGB kitagadási rendszerére. Ismét visszakerült a szövegbe az örökhagyó életére törés, valamint a szülők elleni bűncselekmények szankcionálása. A korábbi elképzeléseknek megfelelően a 4. pontban a becsstelen és az erkölcstelen életmód megkülönböztetésre került sor, és nagyon fontos újdonság, hogy immár az örökhagyó akkor is kitagadhatta volna szülőjét, ha az erkölcstelen életmódot folytatott. Sándorfalvi Pap István indokoltan tartotta volna felvenni a szülői kitagadások körébe a 2. pontot is, mégpedig akként, hogy kitagadható lehessen az az apa, aki az örökhagyót, házastársát vagy az örökhagyó édesanyját tettelesen, súlyosan bántalmazta.⁴⁶ Ez a vélemény egyrészt támogatható, mert nagyon is valóságosak lehetnek az előbbi esetek, másrészt nem indokolt csak az örökhagyó édesanyja ellen irányuló bántalmazásra kiterjeszteni a szabályt. A szülők kitagadhatóságának 3. pontban foglalt esete a korabeli bírói gyakorlattal is egybevágott, mert a Curia szerint az atya gyermekétől csak akkor nem követelhet eltartást, ha atyai kötelességeit szándékosan és súlyosan sértette vagy olyan egyéb cselekedetet követett el, mely az öröklésből való kitagadásra is okul szolgálhatna gyermeke számára, ellenben a szülő általi többrendbeli súlyos becsületsértő kifejezések használata nem adott mentesítést gyermekének az eltartási kötelezettség alól.⁴⁷

Teller Miksa az Mtj. kitagadási rendelkezéseivel szemben is kritikát fogalmazott meg, összehasonlítva azt az 1913. évi javaslat és a BGB szövegével. Véleménye szerint az Mtj. 2010. § 1. pontjában írt bűncselekmény-fogalom indokolatlanul tág, mert abba nemcsak a büntett, hanem a vétség, sőt a kihágás is beleértendő.⁴⁸ Ezzel a meglátással teljes mértékben egyet lehet érteni, ráadásul az Mtj.-hez tartozó kommentár hiányában még támpontot sem adott a bizottság a kitagadási pont értelmezéséhez. Mindehhez hozzá kell még tenni, hogy a korábbi tervezet, illetve javaslat szövegeihez képest az Mtj. a bűncselekmény fogalma mellől a szándékoság feltételét elejtette, így az is igaz, hogy a gondatlan bűncselekmények is beleértendőek lettek volna ebbe a kitagadási körbe. Teller a testvérek sérelmére elkövet-

⁴⁶ SÁNDORFALVI PAP István: Hozzászólásaim a Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslatához a Magyar Jogászegyletben. *Jogtudományi Közlöny* 1930/19., 171.

⁴⁷ P.III. 5181/1927., P.III. 5262/1927. SZLADITS Károly – FÜRST László (szerk.): *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*. I. kötet... 362.

⁴⁸ TELLER Miksa: A kitagadási okok lényeges kiterjesztése a Mjtj.-ban. *Jogtudományi Közlöny* 1929/2., 15.

hető bűncselekmények kitagadással történő szankcionálását azért tartotta elvetendőnek, mert a BGB ilyen rendelkezést nem tartalmaz. A BGB valóban nem szankcionálta az örökhagyó ivadéka ellen elkövetett bűncselekményt kitagadással, de csupán az erre való hivatkozás nem szolgálhat kellő indokkal annak magyar elvetésére. Nagyon is érthető az a szabályozási gondolat, amely megengedi egy szülőnek, hogy kitagadhassa egyik gyermekét, ha az a másik kárára súlyos bűncselekményt követett el. Utóbbi esetben is inkább a bűncselekmény kategóriájának megítélésén van a hangsúly. Teller bírálta még az Mtj.-nek azt a megoldását, amely szerint a becstelen vagy erkölcstelen életmód miatt történt kitagadás hatálytalanná válik, ha az ivadék ezt az életmódját abbahagyva az örökhagyó halála idejében már jó útra tért (2013. §). Teller szerint az 1913. évi javaslat szövege helyesebb volt – mellesleg megfelelt volna a BGB-nek is –, mely szerint a kitagadás csak az esetben válna hatálytalanná, ha az örökös kérdéses életmódjával az örökhagyó halála idején tartósan felhagyott. Valójában nem lehet nagy különbséget tenni a két megfogalmazás között. Amennyiben az esetleges visszaesésre gondolt Teller, akkor semmi sem támasztja alá egyik esetben sem azt, hogy tartós marad az örökös józan élete a továbbiakban, azonban mindkét definícióból egyértelműen kitűnik, hogy az erkölcstelen életmód feladásának komoly szándékúnak kell lennie még az örökhagyó életében.

Figyelemre méltó Ludvig Rezső kúriai bíró meglátása is, aki a végrendelezési szabadságát a kitagadás általa bővebben ki nem fejtett súlyos eseteinek kivételével teljesen törölte volna az Mtj.-ből, mert „a nemzet érdeke előbbrevaló, mint a végrendelezési szabadság, a családoknak vagyonuk megvédésével való megszilárdítása fontosabb, mint a gavalléroskodás”.⁴⁹

A Magánjogi Törvényjavaslat 1928. március 1-je óta a felsőház előtt állt. Törvényerőre emelését nemcsak a felsőház tagjai, hanem a korabeli jogélet képviselői egyaránt támogatták.⁵⁰ Mindeközben a képviselőház Igazságügyi és Közjogi Bizottsága 1203. számú együttes jelentésében sürgősséggel ajánlotta az országgyűlésnek az Mtj. részletes vitára bocsátását és mihamarabbi hatályba léptetését figyelemmel arra, hogy a javaslat az elméleti és a gyakorlati szakemberek részéről „be-

⁴⁹ LUDVIG Rezső: Végrendelet. *Jogtudományi Közlöny* 1930/1., 3.

⁵⁰ Így például Szuly János ügyvéd. Lásd: Szuly János felszólalása az országgyűlés felsőházának 37. ülésén, 1928. évi június hó 19-én. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója*. II. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1928, 349., Pesthy Pál igazságügy-miniszter, Lásd: Pesthy Pál felszólalása az országgyűlés felsőházának 41. ülésén, 1928. évi június hó 23-án. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója*. II. kötet... 434., Menyhárth Gáspár egyetemi tanár, lásd: Menyhárth Gáspár felszólalása az országgyűlés felsőházának 81. ülésén, 1930. évi június hó 23-án. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója*. V. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1929, 251. vagy Tóth Lajos egyetemi tanár, lásd: Tóth Lajos felszólalása az országgyűlés felsőházának 98. ülésén, 1931. évi május hó 30-án. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója*. VI. kötet. Budapest, az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1931, 181.

ható méltatásban és bírálatban részesült”.⁵¹ A Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényhozási tárgyalásáról szóló törvényjavaslatot Zsitvay Tibor igazságügy-miniszter támogató javaslatára, mely szerint az éppen teljes politikai függetlenséget kapott Magyarországnak meg kell ragadnia az alkalmat az önálló nemzeti magánjogi kódex megalkotására, a felsőház 1931. május 30. napján tartott ülésén részletes tárgyalásra elfogadta.⁵² A törvényjavaslat érdemi, részletes tárgyalására azonban sem a felsőházban, sem az országgyűlés plénumán nem került sor. Az Mtj. 1936-ban még mindig a felsőház előtt feküdt,⁵³ majd a második világháború kitörésével a kodifikáció kérdése ismét háttérbe szorult.

Felhasznált irodalom

- [1] 500. szám. Törvényjavaslat. Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. *Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés képviselőházának irományai.* VIII. kötet. Budapest, Váci kir. országos fegyintézet könyvnyomdája, 1928.
- [2] 1878. évi V. törvénycikk XXXII. Fejezet. Okirat hamisítás. Lásd: *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről. 1878-ki V. törvénycikk, beürendes tárgymutatóval. A hivatalos törvénytár hű másolata.* Tettey Nándor és társa, Budapest, 1878.
- [3] *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete. Első szöveg.* Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. könyvkereskedése, 1900.
- [4] *A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő föelöadmány és a tervezetre vonatkozó bírálati anyag.* Előterjeszti az igazságügyminisiteriumban szervezett állandó bizottság vezetősége. I. kötet. Budapest, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1904.
- [5] ALFÖLDY Dezső: Észrevételek a Magyar Magánjogi Törvénykönyv Javaslatának az ági öröklést, özvegyi jogot és kötelesrészt szabályozó részeihez. *Jogtudományi Közlöny* 1930/19., 171–173.
- [6] *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai.* XXXI. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1914.
- [7] *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai.* XXXIII. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1914.

⁵¹ Az Igazságügyi és Közjogi Bizottság együttes jelentése «Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényhozási tárgyalásáról» szóló 1199. számú törvényjavaslat tárgyában. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai.* XXIV. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1931, 533.

⁵² ZSITVAY Tibor igazságügyminiszter felszólalása az országgyűlés felsőházának 98. ülésén, 1931. évi május hó 30-án. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója.* VI. kötet... 181.

⁵³ BALLA Ignác: A véka alá rejtett nagy magyar törvényt. *Ujság* 1936/215., 26.

- [8] *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett Országgyűlés képviselőházának irományai.* XLVIII. kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1915.
- [9] *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója.* II. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1928, 41–453.
- [10] *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója.* V. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1929, 231–254.
- [11] *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója.* VI. kötet. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1931, 157–183.
- [12] Az Igazságügyi és Közjogi Bizottság együttes jelentése «Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényhozási tárgyalásáról» szóló 1199. számú törvényjavaslat tárgyában. *Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai.* XXIV. kötet, Budapest, az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat nyomása, 1931, 533.
- [13] Igazságszolgáltatás. Magyar egyetemi tanár előadása Bécsben. *Az Ujság* 1917/79., 10.
- [14] BALLA Ignác: A véka alá rejtett nagy magyar törvényt. *Ujság* 1936/215., 26.
- [15] Törvényszéki csarnok. Magyar jogtudós előadása Lipcsében. *Budapesti Hírlap* 1917/265., 12.
- [16] Szemle. Belföld. *Jogtudományi Közlöny* 1915/50., 506–508.
- [17] KATONA Mór: Az érdemtelenség viszonya a kitagadáshoz. *Jogtudományi Közlöny* 1906/14., 115–117.
- [18] LUDVIG Rezső: Végrendelet. *Jogtudományi Közlöny* 1930/1., 2–3.
- [19] Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének törvényjavaslatáról. *Magyar Jogászegyleti Értekezések* XX/98. füzet, Budapest, Franklin-Társulat bizománya, 1928.
- [20] MÁDL Ferenc: Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény – a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében. *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi – Történeti Tudományok Osztályának közleményei* X/1–2., Budapest, Akadémiai kiadó, 1960, 3–88.
- [21] MÁNGOLD Ármin: A kötelesrész elvonása és korlátozása a magyar polgári törvénykönyv tervezetében. *Jogtudományi Közlöny* 1903/19., 159–160.
- [22] MISNER Ignác: A magyar általános polgári törvénykönyv tervezetének a házastársi és özvegyi öröklést tárgyzó rendelkezései. *Ügyvédek Lapja* 1901/2., 5–7.

-
- [23] MOSCOVITZ Iván: A magyar általános polgári törvénykönyv tervezete. *A Jog* 1900/45., 321–322.
- [24] PESTHY Pál: Magyarország Magánjogi Törvénykönyve. *Pesti Napló* 1928/53., 1–2.
- [25] SÁNDOR István: Szászy-Schwarz Gusztáv munkássága. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* XLVIII. (2011), 147–179.
- [26] SÁNDORFALVI PAP István: Hozzászólásaim a Magyar Magánjogi Törvénykönyv javaslatához a Magyar Jogászegyletben. *Jogtudományi Közlöny* 1930/19., 169–171.
- [27] SCHWARZ Gusztáv: *Codificationalis dolgozatok*. Budapest, Grill Károly cs. és kir. udvari könyvkereskedése, 1902.
- [28] SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: A polgári törvénykönyv és a háború. *Jogtudományi Közlöny* 1916/22., 193–195.
- [29] SZLADITS Károly: A Magánjogi Törvénykönyv javaslata. *Jogtudományi Közlöny* 1928/6., 49–50.
- [30] SZLADITS Károly – FÜRST László (szerk.): *A magyar bírói gyakorlat. Magánjog*. I. kötet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1935.
- [31] Magyarország tizennégy legkitűnőbb jogásza készítette évek óta a magyar magánjog törvénykönyvét. *Ujság* 1928/50., 4.
- [32] TELLER Miksa: A hitvestárs érdemtelensége. *Jogtudományi Közlöny* 1928/17., 159–162.
- [33] TELLER Miksa: A kitagadási okok lényeges kiterjesztése a Mjtj.-ban. *Jogtudományi Közlöny* 1929/2., 15–16.
- [34] TÉRFY Gyula (szerk.): *Grill-féle új döntvénytár*. XVII. kötet, 1916–1924. Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927.